IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI HISOB PALATASI TOMONIDAN AMALGA OSHIRILADIGAN DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH

Jumaniyazov Shaxriyor Shakirovich

O’zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasi Hisob palatasi tomonidan amalga oshiriladigan davlat moliyaviy nazoratining mazmun-mohiyati, asosiy vazifalari va mamlakat moliya tizimidagi o‘rni tahlil qilingan. Davlat budjeti mablag‘laridan samarali va maqsadli foydalanishni ta’minlashda Hisob palatasining nazorat faoliyati muhim ahamiyat kasb etishi yoritilgan. Shuningdek, davlat moliyaviy nazoratining amaldagi mexanizmlari, mavjud muammolari va ularni bartaraf etish yo‘nalishlari ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida davlat moliyaviy nazorati samaradorligini oshirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish hamda nazorat tizimini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish bo‘yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: davlat moliyaviy nazorati, Hisob palatasi, davlat budjeti, budjet mablag‘lari, audit, tashqi audit, moliyaviy nazorat, davlat moliyasini boshqarish, samaradorlik auditi, raqamlashtirish.

Abstract : This article examines the essence, functions, and role of state financial control carried out by the Accounts Chamber of the Republic of Uzbekistan within the national financial system. Particular attention is paid to the importance of supervisory activities in ensuring the efficient and targeted use of state budget funds. The study analyzes the existing mechanisms of state financial control, identifies current challenges, and explores ways to address them. Based on the research findings, recommendations are proposed to enhance the effectiveness of state financial control through the implementation of digital technologies and the improvement of control mechanisms in accordance with international standards.

Keywords: state financial control, Accounts Chamber, state budget, budget funds, audit, external audit, financial supervision, public financial management, performance audit, digitalization.

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida davlat moliyaviy resurslaridan samarali foydalanish va budjet mablag‘lari harakati ustidan nazoratni ta’minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Davlat moliyaviy nazorati davlat mablag‘larining qonuniy, maqsadli va samarali sarflanishini ta’minlashga xizmat qiladi. Shu jihatdan O‘zbekiston Respublikasi Hisob palatasi davlat moliyaviy nazoratining oliy organi sifatida davlat budjeti va budjetdan tashqari jamg‘armalar mablag‘laridan foydalanish ustidan tashqi audit hamda nazoratni amalga oshiradi.

So‘nggi yillarda mamlakatimizda davlat auditi va moliyaviy nazorat tizimini takomillashtirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, 2025-yilda davlat moliyaviy nazorat organlari faoliyatini raqamlashtirish maqsadida “Davlat auditi” dasturiy kompleksi joriy etildi hamda nazorat tadbirlarining samaradorligini oshirishga qaratilgan yangi normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi.

Hisob palatasi tomonidan o‘tkazilayotgan audit va nazorat tadbirlari natijasida davlat mablag‘laridan foydalanishdagi kamchiliklar aniqlanib, budjet mablag‘larining maqsadsiz

sarflanishining oldi olinmoqda. Biroq davlat moliyaviy nazoratini yanada takomillashtirish, risklarga asoslangan audit usullarini keng qo‘llash va xalqaro standartlarni joriy etish zarurati saqlanib qolmoqda.

Shu munosabat bilan ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasi Hisob palatasi tomonidan amalga oshiriladigan davlat moliyaviy nazoratining amaldagi holati tahlil qilinib, uni takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishlari yoritiladi.

Adabiyotlar sharhi

Davlat moliyaviy nazorati va davlat auditi masalalari xorijiy hamda mahalliy olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Xususan, Richard Allen, Salvatore Schiavo-Campo va Daniel Tommasi davlat moliyasini boshqarish tizimida tashqi audit organlarining roli davlat mablag‘laridan samarali foydalanishni ta’minlash va moliyaviy intizomni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega ekanligini ta’kidlaydilar. Ularning fikricha, oliy audit institutlarining mustaqilligi va hisobdorligi davlat moliyaviy nazoratining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

INTOSAI (International Organization of Supreme Audit Institutions) tomonidan ishlab chiqilgan xalqaro standartlarda davlat auditining asosiy maqsadi davlat resurslarini boshqarish jarayonida qonuniylik, samaradorlik va natijadorlikni ta’minlashdan iborat ekanligi qayd etilgan. Mazkur standartlarda moliyaviy audit, muvofiqlik auditi va samaradorlik auditining davlat moliyaviy nazoratidagi o‘rni alohida yoritilgan.

MDH mamlakatlari olimlaridan V.A. Rodionova, G.B. Polyak va L.I. Voronina davlat moliyaviy nazoratini davlat moliya tizimining ajralmas elementi sifatida baholab, uning asosiy vazifasi budjet mablag‘larining maqsadli va oqilona sarflanishini ta’minlash ekanligini ta’kidlaydilar. Ularning ilmiy ishlarida nazorat organlarining vakolatlarini kengaytirish va audit faoliyatiga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish masalalari muhim o‘rin egallaydi.

O‘zbekistonlik iqtisodchi olimlar U.A. Burxanov, Sh.A. Mustafakulov va boshqa tadqiqotchilar tomonidan davlat moliyaviy nazoratining milliy tizimi, budjet nazorati hamda davlat auditini takomillashtirish masalalari o‘rganilgan. Ular davlat moliyaviy nazoratining samaradorligini oshirish uchun risklarga asoslangan audit mexanizmlarini rivojlantirish, raqamli texnologiyalardan foydalanishni kengaytirish va xalqaro audit standartlarini joriy etish zarurligini ta’kidlaydilar.

Shunday qilib, ilmiy adabiyotlar tahlili davlat moliyaviy nazoratining samaradorligi Hisob palatasi faoliyatining mustaqilligi, audit jarayonlarining shaffofligi, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish darajasi hamda xalqaro standartlarning amaliyotga joriy etilishi bilan chambarchas bog‘liq ekanligini ko‘rsatadi. Shu sababli O‘zbekiston Respublikasi Hisob palatasi tomonidan amalga oshiriladigan davlat moliyaviy nazoratini takomillashtirish masalasi ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Asosiy va tahliliy qism

O‘zbekiston Respublikasi Hisob palatasi davlat moliyaviy nazoratining oliy organi hisoblanib, davlat budjeti va davlat maqsadli jamg‘armalari mablag‘larining shakllanishi hamda sarflanishi ustidan tashqi audit va nazoratni amalga oshiradi. Hisob palatasining asosiy vazifalari davlat moliyaviy resurslaridan foydalanishning qonuniyligi, maqsadliligi va samaradorligini baholash, budjet intizomini mustahkamlash hamda moliyaviy qonunbuzilishlarning oldini olishdan iborat.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda davlat moliyaviy nazorati tizimini takomillashtirish bo‘yicha muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, davlat auditi tizimida moliyaviy audit bilan bir qatorda samaradorlik auditi va muvofiqlik auditining ulushi oshirilmoqda. Bu esa

nafaqat mablag‘larning qonuniy sarflanganligini, balki ulardan foydalanish natijasida erishilgan iqtisodiy va ijtimoiy samaralarni ham baholash imkonini bermoqda.

Hisob palatasi faoliyati natijalari tahlili davlat moliyaviy nazoratining budjet mablag‘laridan foydalanish samaradorligini oshirishdagi ahamiyatini ko‘rsatadi. 2025-yilda o‘tkazilgan audit va nazorat tadbirlari davomida budjet mablag‘laridan foydalanish bilan bog‘liq qator kamchilik va moliyaviy xatolar aniqlangan. Natijada davlat budjetiga qaytarilishi lozim bo‘lgan mablag‘lar undirilgan hamda asossiz xarajatlarning oldi olingan. Bu holat davlat moliyaviy nazoratining iqtisodiy samaradorligini tasdiqlaydi.

Biroq amalga oshirilgan tahlillar davlat moliyaviy nazorati tizimida ayrim muammolar saqlanib qolayotganligini ham ko‘rsatadi. Jumladan, ayrim budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi, ayrim hollarda audit tavsiyalarining o‘z vaqtida bajarilmasligi hamda risklarni baholash mexanizmlarining to‘liq shakllanmaganligi kuzatilmoqda. Bundan tashqari, davlat xaridlari va investitsiya loyihalarini moliyalashtirish jarayonlarida moliyaviy xavflarni erta aniqlash tizimini yanada rivojlantirish zarurati mavjud.

Davlat moliyaviy nazoratini takomillashtirish maqsadida Hisob palatasi faoliyatida raqamli texnologiyalarni keng qo‘llash muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, “Davlat auditi” axborot tizimining joriy etilishi nazorat tadbirlarini avtomatlashtirish, ma’lumotlarni tezkor tahlil qilish va inson omili ta’sirini kamaytirish imkonini bermoqda. Bu esa audit jarayonlarining shaffofligi va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Hisob palatasi faoliyatining samaradorligini yanada oshirish uchun risklarga asoslangan audit yondashuvini kengaytirish, davlat organlari va tashkilotlarining ichki audit xizmatlari bilan hamkorlikni kuchaytirish, INTOSAI xalqaro standartlarini to‘liq joriy etish hamda audit jarayonlarini to‘liq raqamlashtirish maqsadga muvofiqdir. Ushbu chora-tadbirlar davlat moliyaviy nazoratining natijadorligini oshirish va davlat mablag‘laridan foydalanish ustidan samarali nazoratni ta’minlashga xizmat qiladi.

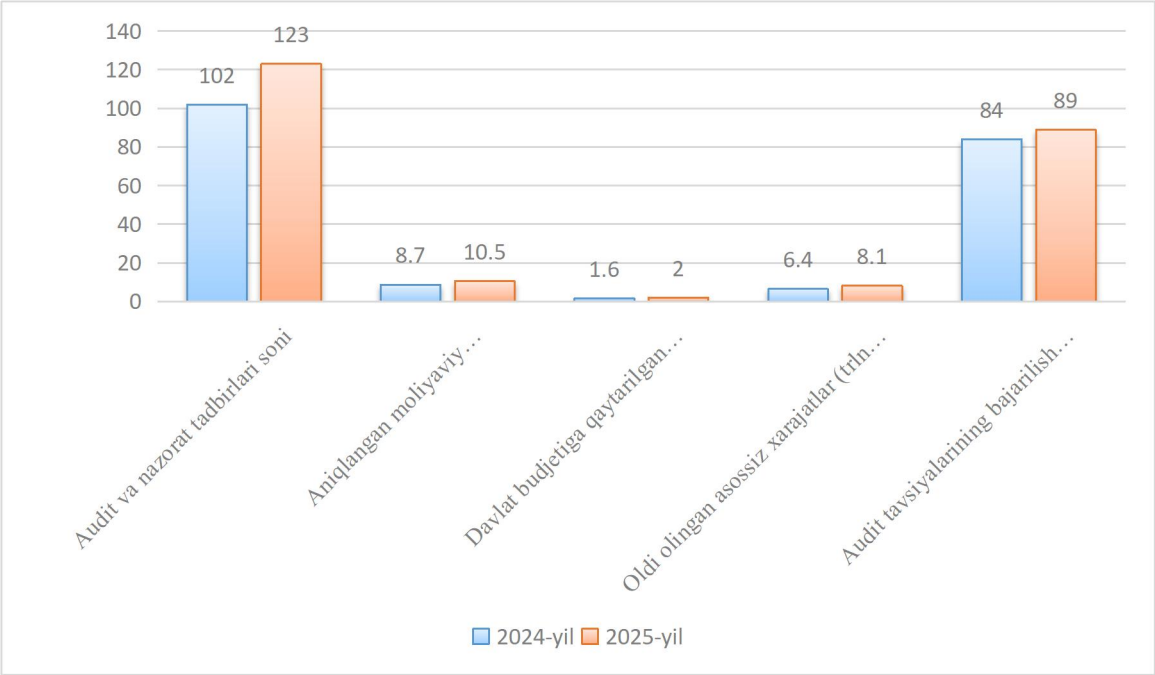
1-Jadval.

O‘zbekiston Respublikasi Hisob palatasi faoliyatining ayrim natijalari (2024–2025-yillar)

Ko‘rsatkichlar	**2024-yil**	**2025-yil**	**O‘zgarish (%)**
O‘tkazilgan audit va nazorat tadbirlari soni	102	123	20,6
Aniqlangan moliyaviy qonunbuzilishlar hajmi (trln so‘m)	8,7	10,5	20,7
Davlat budjetiga qaytarilgan mablag‘lar (trln so‘m)	1,6	2,0	25,0
Oldi olingan asossiz xarajatlar (trln so‘m)	6,4	8,1	26,6
Audit tavsiyalarining bajarilish darajasi (%)	84,0	89,0	5,9

***Manba**: O‘zbekiston Respublikasi Hisob palatasi faoliyati to‘g‘risidagi ochiq ma’lumotlar va hisobotlar asosida muallif tomonidan tuzildi.*

Jadval ma’lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, 2025-yilda Hisob palatasi tomonidan amalga oshirilgan audit va nazorat tadbirlari soni 2024-yilga nisbatan 20,6 foizga oshgan. Shuningdek, davlat budjetiga qaytarilgan mablag‘lar hajmi 2,0 trln so‘mga, oldi olingan asossiz xarajatlar hajmi esa 8,1 trln so‘mga yetgan. Bu esa davlat moliyaviy nazoratining samaradorligi oshib borayotganligini hamda Hisob palatasining davlat mablag‘laridan foydalanish ustidan nazoratni kuchaytirayotganligini ko‘rsatadi. Audit tavsiyalarining bajarilish darajasidagi ijobiy o‘sish esa nazorat tadbirlarining amaliy natijadorligi ortayotganidan dalolat beradi.

1-rasm. O‘zbekiston Respublikasi Hisob palatasi faoliyatining asosiy ko‘rsatkichlari dinamikasi (2024–2025-yillar)

Manba: *O‘zbekiston Respublikasi Hisob palatasining 2024–2025-yillardagi faoliyati to‘g‘risidagi hisobotlari va ochiq ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.*

Diagrammadan ko‘rinib turibdiki, 2025-yilda Hisob palatasi tomonidan amalga oshirilgan audit va nazorat tadbirlari soni hamda ularning natijadorligi 2024-yilga nisbatan oshgan. Xususan, davlat budjetiga qaytarilgan mablag‘lar va oldi olingan asossiz xarajatlar hajmining ortishi davlat moliyaviy nazorati samaradorligi kuchayib borayotganligini ko‘rsatadi. Mazkur natijalar davlat mablag‘laridan foydalanish ustidan nazoratni takomillashtirish va budjet intizomini mustahkamlashda Hisob palatasining muhim o‘rin tutayotganligini tasdiqlaydi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, O‘zbekiston Respublikasi Hisob palatasi davlat moliyaviy nazoratining oliy organi sifatida davlat budjeti mablag‘larining qonuniy, maqsadli va samarali sarflanishini ta’minlashda muhim o‘rin tutadi. So‘nggi yillarda davlat auditi tizimida amalga oshirilgan islohotlar natijasida nazorat tadbirlarining samaradorligi oshib, davlat moliyaviy resurslaridan foydalanish ustidan nazorat mexanizmlari takomillashib bormoqda.

Tahlillar Hisob palatasi tomonidan o‘tkazilgan audit tadbirlari natijasida budjet mablag‘laridan foydalanishdagi kamchiliklar aniqlanib, davlat budjetiga sezilarli miqdordagi mablag‘lar qaytarilganini hamda asossiz xarajatlarning oldi olinganini ko‘rsatdi. Bu esa davlat moliyaviy nazoratining iqtisodiy samaradorligini tasdiqlaydi.

Shu bilan birga, davlat moliyaviy nazoratini yanada takomillashtirish maqsadida risklarga asoslangan audit yondashuvlarini keng joriy etish, audit jarayonlarini to‘liq raqamlashtirish, ichki audit xizmatlari faoliyatini kuchaytirish hamda INTOSAI xalqaro standartlarini amaliyotga to‘liq tatbiq etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Mazkur chora-tadbirlarning amalga oshirilishi davlat mablag‘laridan foydalanish samaradorligini oshirish, moliyaviy intizomni mustahkamlash va davlat moliyasini boshqarish tizimining shaffofligini ta’minlashga xizmat qiladi. Natijada Hisob palatasining davlat moliyaviy

nazoratidagi roli yanada kuchayib, mamlakatning barqaror iqtisodiy rivojlanishiga munosib hissa qo‘shadi.

Takliflar:

1. Hisob palatasi faoliyatida risklarga asoslangan audit tizimini yanada keng joriy etish lozim. Bu davlat moliyaviy resurslaridan foydalanishdagi yuqori xavfli yo‘nalishlarni oldindan aniqlash va nazorat tadbirlarining samaradorligini oshirish imkonini beradi.
2. Davlat moliyaviy nazorati jarayonlarini to‘liq raqamlashtirish maqsadga muvofiq. Zamonaviy axborot texnologiyalari va sun’iy intellekt elementlarini qo‘llash audit jarayonlarini tezlashtirish hamda inson omili ta’sirini kamaytirishga xizmat qiladi.
3. Davlat organlari va budjet tashkilotlarida ichki audit xizmatlari faoliyatini kuchaytirish zarur. Bu moliyaviy qonunbuzilishlarning oldini olish va tashqi audit samaradorligini oshirishga yordam beradi.
4. INTOSAI xalqaro audit standartlarini amaliyotga to‘liq tatbiq etish hamda Hisob palatasi auditorlarining malakasini muntazam oshirib borish lozim. Bu davlat auditining sifati va xalqaro talablarga mosligini ta’minlaydi.
5. Audit natijalari va aniqlangan kamchiliklar bo‘yicha ochiqlik darajasini oshirish tavsiya etiladi. Bu davlat moliyasini boshqarish tizimining shaffofligini ta’minlash va jamoatchilik nazoratini kuchaytirishga xizmat qiladi.
6. Davlat xaridlari va investitsiya loyihalari ustidan real vaqt rejimida monitoring tizimini joriy etish maqsadga muvofiq. Mazkur tizim budjet mablag‘laridan samarasiz foydalanish holatlarini erta aniqlash imkonini beradi.
7. Hisob palatasi, Moliya vazirligi va boshqa nazorat organlari o‘rtasida ma’lumotlar almashinuvini integratsiyalashgan elektron platforma orqali amalga oshirish nazorat tadbirlarining tezkorligi va natijadorligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Davlat auditi to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ–829-son, 2021-yil 25-fevral.
3. O‘zbekiston Respublikasining Budjet kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2025.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Davlat auditi va moliyaviy nazorati faoliyatini yanada takomillashtirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Farmoni. PF–224-son, 2025-yil 24-dekabr.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni. PF–60-son, 2022-yil 28-yanvar.
6. O‘zbekiston Respublikasi Hisob palatasi. Hisob palatasining 2025-yil yakunlari bo‘yicha hisoboti. – Toshkent, 2026.
7. Allen R., Hemming R., Potter B. The International Handbook of Public Financial Management. – New York: Palgrave Macmillan, 2013.
8. Schiavo-Campo S., Tommasi D. Managing Government Expenditure. – Manila: Asian Development Bank, 1999.
9. Premchand A. Government Budgeting and Expenditure Controls: Theory and Practice. – Washington D.C.: IMF, 1993.
10. OECD. Supreme Audit Institutions and Good Governance. – Paris: OECD Publishing, 2016.
11. INTOSAI. International Standards of Supreme Audit Institutions (ISSAI). – Vienna: INTOSAI, 2019.
12. World Bank. Public Financial Management and Accountability Framework. – Washington D.C.: World Bank, 2023.